

HK Historische Kring Loosdrecht

19e jaargang nummer 87 - mei 1992

Verschijnt 5 maal per jaar

Johannes Versteegt (1889-1945)

F.Brand

Geestelijk vader van het Loosdrechts verzet

In deze tijd gaan bij velen de gedachten terug naar de jaren '40 - '45. De een denkt aan de meidagen van 1940, toen de eerste vliegtuigen overvlogen, richting Rotterdam; de ander denkt aan de meidagen van 1945, toen de vijand weer met hangende pootjes vertrok. Over de tijd daartussen is wat Loosdrecht betreft wel het een en ander bekend, maar steeds minder mensen kunnen of willen daarover nog iets vertellen.

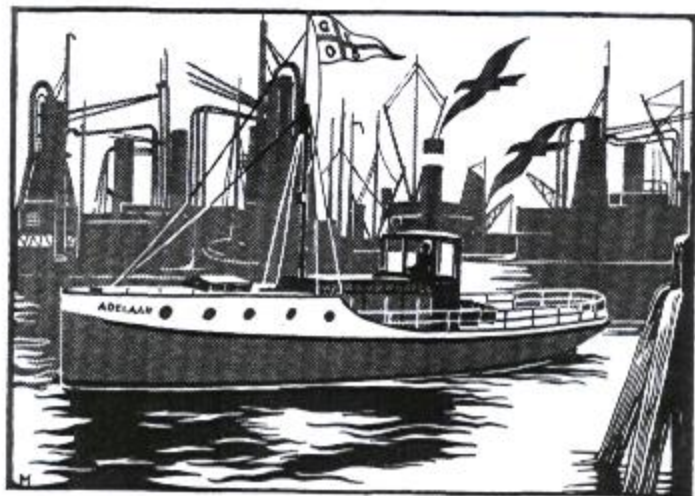
Een gebeurtenis die grote indruk op de Loosdrechtse bevolking maakte was de gevangenschap van ds. Versteegt uit Nieuw-Loosdrecht. Om te kunnen begrijpen waar hij in zijn laatste jaren de moed en kracht vandaan heeft gehaald om op de been te blijven is een korte levensbeschrijving nodig van deze geliefde predikant.

Versteegt, geboren op 10 oktober 1889 in Katwijk aan Zee, was zeer bekend met het schippersleven. Hij ging al op twaalf-jarige leeftijd mee op de vissersschepen van zijn dorp. En zoals het zijn vriendjes ook verging, werd zijn toekomst daar bepaald. Zeeman wilde hij worden, maar niet in de visserij. Na enige reizen op een Katwijkse logger ging hij op de grote vaart. Daar heeft hij heel wat mensenkennis opgedaan en veel van de wereld gezien. Hij klom op tot stuurman. De ommekeer kwam voor hem toen hij bij het uitbreken van de Eerste wereldoorlog in 1914, juist drie maanden getrouwd, in militaire dienst moest. In het met protestante kerken dunbezaaide Noord-Brabant bracht hij de mobilisatie door. In gesprekken met de legerpredikant ds. H. Jansen kwam naar voren, dat Versteegt een andere roeping had gevonden. Hij voelde wel wat voor een predikantenstudie. Jansen stimuleerde hem het preken alvast eens te proberen; 's

zondags bij de militairen. Daarvoor kreeg hij steeds meer vrije tijd, zodat hij goed kon studeren. Na drie jaar kon hij de dienst verlaten. Hij zette zijn studie voort en ging in 1918 in op het verzoek van de gemeente Ouddorp, op het eiland Goeree, om daar als 'leerend ouderling' te fungeren. Na vijf jaar als zodanig daar gewerkt te hebben ging hij naar Grootelindt bij Zwijndrecht. Het duurde nog tot 1928 voordat Versteegt als volwaardig predikant te Nieuwerkerk aan de IJssel bevestigd werd. Naast het werk in zijn nieuwe gemeente vond hij daar nog een andere, diaconale taak die hem z'n jeugd deed herinneren: de scheepvaart. Hij kreeg twee dagen per week verlof om onder de schippers te werken.

In de havens van Amsterdam en Rotterdam waren de schippers niet tevreden met de gang van zaken. Het ging ditmaal niet over de beurs of de onderlinge strijd om het hoofd boven water te houden, maar over de kerk. "De kerk? Die laat al de schippers aan hun lot over!" En dat was ook zo: door de aard van hun werkzaamheden moesten de schippers allerlei dingen ontberen. De kerken hadden het veel te druk met de zendingsarbeid in het buitenland, het oprichten van speciale scholen, medische zending, enz. Eén ding waren ze echter vergeten: evangelisatie onder de schippers. Met de gedachte: "Als de schippers niet naar de kerk toe kunnen, moet de kerk maar naar de schippers gaan", werd daarom in 1929 in het onthouderstehuis aan de Oppert te Rotterdam een vergadering gehouden van het Centraal Comité voor Evangelisatie. Dit ging uit van de Gereformeerde Kerken van Rotterdam.

Op die bewuste vergadering is besloten, dat het werk onder de schippers aangepakt zou worden door de aanschaf van een vaartuig en de benoeming van een "leider van het werk". De gedachte ging uit naar ds. Versteegt, die reeds als "schippersdominee" bekend stond. Versteegt aanvaardde dit werk en kreeg de opdracht uit te zien naar een geschikte boot die aan de door hem gestelde eisen moest voldoen. De gezamenlijke Gereformeerde Kerken van Rotterdam stonden garant voor de rente en aflossing

van de aankoopsom. Een motorboot werd gevonden. Op het schip, genaamd de "Adelaar", werd een witte vlag gevoerd met een groen kruis, waarin de letters: G.E.O.S., Gereformeerde Evangelisatie Onder Schippers. Vol overtuiging heeft Versteegt dit werk gedaan. Ook de propaganda in het land werd aan hem opgedragen. Hij liet er zelfs een film van maken waarmee hij als dominee-chauffeur met een schipper-filmhelper door het land reisde. In de winter werden soms wel meer dan veertig voorstellingen gegeven om de nodige gelden te krijgen om het werk voort te zetten en uit te breiden. Het eigen blad "Geos" droeg daaraan ook een steentje bij.

Toen in 1933 de gemeente te Nieuw-Loosdrecht vacant werd, doordat ds. Vonk met emeritaat ging, bracht men een beroep uit op ds. Versteegt. Na twee bedankjes van andere predikanten had men in Loosdrecht twijfels over dit beroep want wat moest een schipper op de hei? Versteegt zelf vond het een roeping die hij niet kon weigeren. Hij aanvaardde in april 1934 de-

Vanuit Loosdrecht een dagje naar de havens van Rotterdam. Links ds. Versteegt, dan Jannie van de Dolder, Nel van Rossum en Geertje Daams.

In de roef van de "Adelaar": v.l.n.r.: de kapitein/schipper Gerrit Bokslag, Ds. Versteegt, Jannie van de Dolder, Geertje Daams en Nel van Rossum.

ze nieuwe uitdaging onder het beding, dat hij ook vanuit Loosdrecht nog twee dagen in de havens zou kunnen blijven werken. Daarnaast werd hij door de Synode nog benoemd als deputaat voor het werk onder de zeevarenden en tevens door het Geref. Comité Handelsmarine (GE-CO-HA-MA) als zijn voorzitter.

Over het werk in Nieuw-Loosdrecht is, ook bij onze lezers, nog veel bekend. In zijn tijd werd de kerk aan de dijk verbouwd en vergroot tot een ruimte met 350 zitplaatsen; gasverwarming werd geplaatst en een nieuw orgel gekocht. Dat was in 1936. De oorlogsdreiging en de daarmee samenhangende mobilisatie brachten een tragische omwenteling in het leven en werken van ds. Versteegt. Hij werd betrokken bij de plannen voor een eventuele evacuatie van de gehele Loosdrechtse bevolking. Toen was het inmiddels mei 1940. Zijn dochter schreef daarover: "Nooit zal ik 10 Mei 1940 vergeten, toen hij door den verrekijker turend de Deutsche teekens op de vliegtuigen herkenkend, met een aschgrauw gelaat uitriep: Vrouw ... kinderen ... het zijn moffen, we hebben oorlog!" De mensen moesten nu zo snel mogelijk geëvacueerd worden. Ds. Versteegt kreeg het razend druk en werd hoofdgroepsleider bij de tocht naar Egmond aan Zee. Mede door zijn organisatorisch talent werd deze operatie, naar omstandigheden, goed geleid.

Als geboren leider benaderde Versteegt reeds in de tweede helft van 1940 enige vertrouwde personen om wapens in te zamelen met alles wat daarbij hoorde. Tevens kwam de wens tot uiting een organisatie tot stand te brengen; dat werd de O.D. (Orde Dienst). Versteegt was een man die zijn mening niet onder stoelen of banken stak. Als hoofdredacteur van het blad Quo Vadis? van de Ned. Christen Zeelieden Vereniging schreef hij artikelen waarvan we mogen aannemen, dat de vijand daar nogal moeite mee had. Om rekenschap en verantwoording over de inhoud van die artikelen af te leggen moest hij in het begin van 1941 bij de Sicherheits Dienst te Utrecht komen. Hij werd dus in de gaten gehouden en was gewaarschuwd; toch kon en wilde hij

De kampcommandant, die hem het leven zo zwaar had gemaakt, deed er nog een schepje bovenop: hij werd ingedeeld bij het beruchte Jodencommando. Dit was het verschrikkelijkste onderdeel van het hele kamp. Juist in die tijd moest er hard gewerkt worden aan de bouw van nog meer barakken en uitbreiding tot maar liefst vierduizend slaapplekken. De stenen barakken waren slecht geconstrueerd. De vloer lag beneden het niveau van de begane grond, zodat bij regenval een modderstroom naar binnen gutste. De gevangenen werden gebruikt voor het zware werk: timmeren, metselen, sjouwwerk, egalisatie van het terrein en het rooien van bomen. Kampcommandant Heinrich had gezegd dat kamp Amersfoort een verzamelplaats was van levensgevaarlijke elementen. Die "elementen" waren priesters en predikanten, Jehova's Getuigen en illegale werkers, maar ook veel Joden, zwarthandelaren en clandestiene slachters. Daar werd door de beruchte Kapo's onmenselijk mee omgesprongen. De ontberingen waren te veel voor Versteegt. Hij was vreselijk verzwakt. Gelukkig wisten zijn medegevangenen het voor elkaar te krijgen dat hij overgeplaatst werd naar een binnencommando: het aardappelschilcommando. Na bijna vier maanden onvoorstelbare ellende in Amersfoort werden in de eerste maanden van 1943 alle gevangenen, op dat moment 2850 personen, naar het nieuw gebouwde kamp Vught gebracht. Ondanks dat daar veel mensen stierven, vooral door gebrek aan drinkwater, had Versteegt het hier niet slechter dan de anderen. Zijn familie mocht hem zelfs pakjes sturen en hij kreeg een baantje in het levensmiddelenmagazijn.

Er bestond bij sommige gevangenen een intensief geloofsleven. Het was de priesters en de predikanten echter verboden in hun functie op te treden. Wel ontstonden er discussiegroepen en werden er lezingen gehouden. Er waren zelfs enkele bijbels beschikbaar die op onverklaarbare wijze het kamp waren binnen gesmokkeld. Natuurlijk was dat heel gevaarlijk. Met de nodige voorzichtigheid ging men dus te werk.

Op 25 december 1943 werd er onder het mom van een cabaret-voorstelling (dat werd n.l. wel toegestaan) in een van de barakken een 'echte' kerstdienst gehouden. Het was een oecumenische gebeurtenis. Een hervormde ouderling las het kerstevangelie voor, een kapelaan hield een lezing en een gereformeerd predikant deed de prediking. Tevens werd er gemusiceerd, gezongen en gedeclameerd.

Sommige SS'ers hadden het speciaal op de geestelijken gemunt. Ds. Versteegt trok zich echter niets aan van het verbod en preekte menigmaal ergens tussen de bosjes of hield na zo'n discussieavond een dagsluiting. Hij werd daarvoor dan ook verschillende malen gestraft. Zijn medegevangenen waren vol lof over zijn optreden en woorden van troost.

Ds. Versteegt had het op deze manier nog lang kunnen volhouden, doch de omwenteling kwam op 5 september 1944: "Dolle Dinsdag". Door een mogelijke paniecreactie op een dreigende invasie van de geallieerden werden op genoemde fatale datum vele gevangenen doodgeschoten, enkelen werden vrijgelaten, maar de rest, waaronder ds. Versteegt, werd op transport gesteld naar het concentratiekamp "Sachsenhausen" in Oranienburg, vlak bij Berlijn. Opvallend is, dat in zo'n kamp, waar de toestand meestal slechter was dan in Vught, de geestelijken niet hoefden te werken en zelfs mochten studeren. Daarvoor waren zelfs enkele boeken aanwezig. Door een medegevangene van potlood en papier voorzien heeft ds. Versteegt in die tijd nog enkele preken geschreven, waarvan er twee bewaard zijn. De andere werden verspreid in het kamp en zijn niet meer teruggevonden. Logisch, want het schrijven van preken was wél toegestaan, maar het verspreiden daarvan niet.

Het jaar 1945 was aangebroken; de Russen trokken op naar Berlijn. De Duitsers kregen het benauwd en besloten op 5 februari de gevangenen over te brengen naar andere kampen. Juist de 29 in het kamp aanwezige geestelijken kwamen in Ber-

gen-Belsen terecht, waar ze afgescheiden werden van de anderen. Ze hadden het er zeer slecht, kregen nog maar één boterham in de tien dagen. Alles was even vuil en de typhus eiste zijn tol.

Toen uiteindelijk daar op 15 april de bevrijding kwam, leefden er nog slechts 3 van de 29 geestelijken, waaronder ds. Versteegt. Groot was de vreugde in Nieuw-Loosdrecht toen het bericht kwam dat hij nog leefde. Jaap Zeldenrijk, in die tijd "Jaap Haan" geheten, weet het zich nog precies te herinneren. Hij was op dat moment in het Gemeentehuis in afwachting van de eerste Canadezen. Een als een echte "tommy" uitziende koe-rer-tolk van het geallieerde leger kwam op zijn motorfiets aangesneld. Onder gejuich van de omstanders werd hij verwelkomd. Groot was de verrassing toen bleek, dat het de kleinzoon van ds. Vonk was: Ab Vonk, die vertelde Jan Versteegt de dag tevoren nog te hebben gezien.

De familie Versteegt ontving ook een brief. In deze brief, gedateerd 1 mei 1945, schreef Versteegt, dat hij al weer wat opknapte, maar nog zo zwak was dat hij niet kon geloven ooit weer thuis te komen. Die voorgevoelens waren juist; de doorstane ellende was te groot voor hem. De typhus had hem in zijn macht. Half mei werd hij overgebracht naar het ziekenhuis te Hildesheim, waar hij nog door een predikant, uitgezonden door het Rode Kruis, werd bezocht. De mededeling dat zijn vriend en collega, ds. Boot uit Delft, die met hem dezelfde ellende had doorstaan, nu ook was overleden, trof hem diep. Ondanks de goede verzorging in het ziekenhuis is hij een week later, op 29 juni 1945 kalm en rustig overleden. Hij werd op 3 juli begraven op het kerkhof van Hildesheim.

Op 23 november 1945 werd door Jan de Geus te Nieuw-Loosdrecht het volgende gedicht opgedragen aan ds. Joh. Versteegt:

Zijn schouders bogen onder 't sjouwen
der vrachten steen in 't kamp van Vught.
Zijn lotgenoten gaven scheldend
en vloekend aan hun woede lucht.
Ze bromden stil, en strak verbeter
lag haat en wanhoop om hun mond...
en altoos was het weer die éne
die 'n woord van troost en vriendschap vond.

En staande tussen hopen stenen
- als 't kon verbrekend 't moeizaam werk -
bracht hij de boodschap van den Hemel,
zo hield hij vele malen kerk.
Zélf sterk in God, wist hij te sterken,
wie zwak was, moedeloos en klein;
hij wees hen naar een open Hemel:
"Het zal hiernamaals beter zijn!"

Naakt stond hij tussen and're naakten
- zo wou 't der beulen gruw'lijkheid -
hij wist: nooit kon men hem ontnemen
de mantel der gerechtigheid!
En hoe men hem ook sarde striemde,
hij deed als prediker zijn plicht,
en bracht in moegetobde harten
een zonnestraal van Godd'lijk licht.

Hij is in Duitsland omgekomen,
daar nam hem God zijn leven af....
Hij heeft een and're taak ontvangen,
want 't leven eindigt nooit in 't graf.
Nu zingt hij mee in 't koor der heil'gen;
wordt ook door hem de lof vergroot
van God, die met Zijn heil wil kronen
elk, die getrouw blijft tot den dood!

Joh. Versteegt (1889-1945)

Mogen wij in Loosdrecht in een of ander nieuwbouwplan behoefte hebben aan straatnaamgeving, dan is het geen slecht idee om ter herinnering en als eerbewijs aan deze dorpsgenoot een straat of plein naar hem te noemen.

Met dank aan de heer en mevrouw J. Zeldenrijk te Nieuw-Loosdrecht voor de foto's en aanvullende gegevens.

Literatuur:

TEGEN WIND EN STROOM, schetsen uit den evangelisatie-arbeid onder de schippers; uitgave van de Gereformeerde evangelisatie onder schippers "G.E.O.S." (z.j.; ca. 1937)

W. Aangeenbrug-Versteegt, *Levensbeschrijving...*, Sassenheim, mei 1946, in: "Twee preeken", Schipper - Hilversum (archief HKL).

Dr. L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 8.

Th.J. Leene, *Een kerk onderweg; Geschiedenis van de gereformeerde Kerk van Nieuw-Loosdrecht*. Repro-Holland, Alphen a/d Rijn, 1982